

Prof. dr Habil. HERBERT MAJSNER, Berlin, DDR

KLASIČNA BURŽOASKA POLITIČKA EKONOMIJA KAO IZVOR MARKSIZMA (U IDEOLOŠKOJ BORBI)

Klasična buržoaska politička ekonomija, kao što znamo, jedan je od tri izvora marksizma. Njena najbolja naučna dostignuća postala su dio marksističko-lenjinističke političke ekonomije.

Od pojave marksizma, odnos između buržoaskih ekonomskih klasika i marksizma, kao i ocrtavanje specifičnih relacija sa klasičnom buržoaskom ekonomijom, predstavlja često predmet buržoaske ekonomske teorije i naučne istorije. Kao rezultat toga, promijenila su se i shvatanja klasične buržoaske političke ekonomije koja nalazimo u novijoj ekonomskoj literaturi, što je rezultat promjena u socijalnim i ekonomskim uslovima, koji su osnovni za određivanje buržoaskih odnosa prema jednom od najznačajnijih izvora marksizma-lenjinizma. Ova su se shvatanja promijenila od vremena njihove prvobitne formulacije usljed naučne zrelosti i političke pobjede marksizma, prelaska kapitalizma u imperijalizam i univerzalne krize kapitalizma.

Marksova je teorija »nastala kao neposredno nastavljanje teorije« najvećih predstavnika filozofije, političke ekonomije i socijalizma... Ona je zakoniti nasljednik najboljeg što je čovječanstvo dalo u obliku njemačke filozofije, engleske političke ekonomije i francuskog socijalizma u 19. vijeku¹. Odgovor je buržoaske ideologije na ovu vezu između naučnog socijalizma i njegovih izvora — različit. Prvo, buržoaska ideologija prvobitno je pokušala da raskine svaku povezanost ovih izvora i marksizma, da suprotstavi jedno drugom i da pripíše sebi ove izvore ili neke njihove dijelove. Napori da se naučna istorija upotrijebi kao alibi za buržoasku apologiju i da se koriste veliki potencijali i dostignuća prošlosti za odbranu sistema, koji je u međuvremenu postao nepodesan, potko-

---

¹ W. I. Lenin, Werke, Bd. 19, Dietz Verlag Berlin 1962. s. 3—4.

pali su ovaj metod. Drugo, veza između marksizma i njegovih izvora prihvaćena je u nekim slučajevima, ali tada su ovi izvori i njihova naučna tradicija lišeni svake vrijednosti, posebno za današnje vrijeme.

Gerhard Stavenhagen piše, npr., da su »Rikardovi pogledi očigledno uticali na Marksa i pomogli mu da izvede svoju teoriju rezervne armije rada i svoju teoriju pauperizacije«².

Tri izvora marksizma mogla su postati to samo u njihovoj povezanosti i interakciji, jer marksizam-lenjinizam može biti pravilno shvaćen i učinjen efikasnim za društvo samo kao jedinstvena teorija svih svojih dijelova. Svjesni ove činjenice, moguće je, ipak, početi raspravu o vezi marksističke političke ekonomije i njenog izvora koji je poznat kao buržoaska politička ekonomija.

Vrijednost klasičnih buržoaskih autora u Engleskoj sastoji se, prije svega, u poučnoj razradi i, u poređenju sa svojim pretečama, konzistentnijoj upotrebi teorije radne vrijednosti, određivanju karaktera viška vrijednosti, analizi proizvodnje i reprodukcije, shvatanju progressa u povezanosti sa napretkom proizvodnje, djejestvu objektivnih ekonomskih zakona i razumijevanju konfliktnih klasnih interesa buržoazije i proletarijata.

Misaone barijere engleskih klasičnih autora uslovljene su njihovim buržoaskim pozicijama i, osobito, njihovim neistorijskim pristupom, oni su shvatili istorijski specifične zakone kapitalizma kao uvijek važeća prirodna prava i gledali na univerzalnost svih ekonomskih zakona kapitalizma i odbranu kapitalističkog poretka kao jedinu istorijsku stvarnost i jedino društvo koje je moguće zamisliti. Ovome treba dodati i predominantnost kvantitativnog aspekta u njihovim analizama stvarnosti, iako u stvari ekonomske kategorije i procesi u kapitalizmu traže kvalitativnu analizu. Zbog toga oni nijesu bili u mogućnosti da prepoznaju suštinu vrijednosti i dvostruki karakter rada u robnoj proizvodnji, pogrešno identifikujući višak vrijednosti sa profitom, ne razumijevajući pretvaranje vrijednosti u troškove proizvodnje i viška vrijednosti u prosječni profit.

Dijalektička analiza shvatanja klasične buržoaske političke ekonomije jasno pokazuje da su engleski klasični autori, posebno David Rikardo, dostigli najviši nivo do koga je tada mogla biti dovedena politička ekonomija kao nauka koja je počela sa buržoaske tačke gledišta. Prevladavanje ovih shvatanja, koja su uzrokovana klasnim pozicijama, bilo je moguće samo polazeći sa druge osnove, sa istorijski više klasne pozicije. Karl Marks i Fridrih Engels izvršili su zajednički »poništavanje« klasične engleske političke ekonomije i razvili kritičku analizu cjelokupnog kapitalističkog društva i kritičku analizu svih dotadašnjih teorija o tom društvu, polazeći sa stanovišta proletarijata.

² G. Stavenhagen, *Geschichte der Wirtschaftstheorie*, Göttingen 1957. S. 70.

Objektivni društveni uslovi na početku 19. vijeka bili su osnova za pojavu nužnosti prevladavanja klasnih barijera buržoaske političke ekonomije. Ali u isto vrijeme oni su doveli do najvišeg stepena mogućnost da se pomogne klasnim interesima proletarijata, a što bi trebalo da bude teorijski i politički prevrat. Važnost situacije za političku ekonomiju Marks je okarakterisao ovako: »Buržoazija je osvojila političku vlast u Francuskoj i Engleskoj, od tada klasna borba dobija sve otvorenije i prijeteće oblike u sferi prakse i teorije. Odzvonilo je poslijeratno zvono buržoaskoj ekonomiji kao nauci. Sada to nije samo pitanje da li je ova ili ona teorema tačna, nego da li je korisna ili štetna za kapital, povoljna ili nepovoljna, da li je suprotna policijskom regulisanju ili ne. Na mjesto nepristrasnog istraživanja došlo je plaćeno šarlatanstvo, na mjesto objektivnog naučnog ispitivanja došla je grešna savjest i loša namjera epologetike«³.

Kako se proletarijat razvijao sve više od klase »po sebi« u klasu »za sebe«, uporedo se razvijala klasna svijest, pa i odgovarajuća klasna organizacija. Buržoazija je jasnije razumjela opasnost ovog novog oponenta. Samostalni zahtjevi francuskog proletarijata u toku revolucije u julu 1830, štrajkovi i akcije čartističkog pokreta u Engleskoj i talasi revolta 1844. u Njemačkoj pokazali su domet i istorijsku važnost klasne suprotnosti buržoazije i proletarijata u Evropi.

Pored toga, utopijski socijalizam izvršio je ideološku i teorijsku kritiku kapitalističkog poretka, kritiku koja nije bila sa stanovišta idealizovane prošlosti, kao što je bio slučaj sa feudalnim kritičarima, nego sa pozicija budućnosti.

Ukupnost ovih istorijskih uslova dovela je do pada buržoaske političke ekonomije u apologetiku i vulgarizam, na jednoj strani, dok je, na drugoj, pojava Marksa i Engelsa kao zakonitih naučnih nasljednika engleskih klasika dovela do novog teorijskog kvaliteta, počinjući sa pozicija proletarijata. Pojavila se postklasična buržoaska politička ekonomija i nužnost da se definišu njeni odnosi prema buržoaskoj klasičnoj političkoj ekonomiji na nov način.

Prva vrsta ovog definisanja učinjena je sa nove tačke gledišta od strane buržoaskih ekonomista, a sastojala se u naporu da se citiraju engleski klasici, da se popularišu i prividno razvijaju, dok se, u stvari, nastojalo da se sistematizuju njihove greške, prividno razvijaju i vulgarizuju ekonomski elementi, umjesto razrade njihovog naučnog sadržaja. Kako je rad Davida Rikarda bio sasvim izvesno na bazi logičke egzaktnosti, razumljivo je što je Adam Smit postao predmet vulgarizacije toga vremena.

Glavni predstavnici takvog pravca bili su Ž. B. Sej i F. Bastija u Francuskoj i Tomas Robert Maltus u Engleskoj. Kao što su Sej i Maltus bili veoma važni za budući razvoj buržoaske vulgarne ekonomije (teorije o tri faktora proizvodnje i teorije stanovništva),

³ K. Marx / F. Engels, *Worke*, Bd. 23. Dietz Verlag Berlin 1962. S. 21.

iskrivljavanje Smitove teorije, učinjeno s njihove strane, ostalo je kao osnovni historijski pravac razvoja buržoaskih teorija.

Naravno, bilo je i kasnije pokušaja vulgarizacije Davida Rikarda. Ovo se posebno odnosi na Džona Stjuarta Mila. Rikardo se bio posvetio, kao što je poznato, problemima raspodjele ali ih je shvaćao kao izraz proizvodnih odnosa. U poređenju sa njime, Mil je upoređivao proizvodnju, koja je određena objektivnim zakonima, na jednoj strani, i raspodjelu, koju je smatrao nezavisnom od ovih zakona i koju je moguće regulisati političko-ekonomskim odlukama, na drugoj strani.

U ovom periodu, vulgarizacija buržoaske ekonomije dešava se uvijek u vezi sa pozivanjem na glavne predstavnike klasične buržoaske političke ekonomije. Sljedeća etapa u ocrtavanju odnosa između buržoaske političke ekonomije i njenih pravnih klasika otjelovljena je u historijskoj školi, posebno na njemačkom jezičkom području. Starija historijska škola razvila je svoje ideje vršeći ekonomsku istraživanja i ispitivanja ekonomsko-historijskih procesa kao alternativu buržoaskoj ideologiji, što je u suprotnosti sa utopijskim socijalizmom. Konceptija utopijskih socijalista, usmjeravajući se na budućnost društva i prevazilaženje kapitalističke privatne svojine, morala je biti takva zbog neteorijskog, idealističkog, vulgarnog historizma. Kako je puno utopijskih socijalista, posebno socijalista poslije Rikarda u Engleskoj (Grej, Brej, Tompson, Hodskin i dr.), do Roberta Ovena, baziralo svoju argumentaciju na radnoj teoriji vrijednosti Davida Rikarda, buržoaska ekonomija u obliku historijske škole smatrala je da je nužno izbjeći ove teorijske aspekte⁴. Na jednoj strani, teorijski nivo nije bio dovoljno visok da ozbiljno polemiše na direktan teorijski način. Na drugoj strani, društveni efekti djelovanja klasičnih engleskih autora bili su još uvijek tako vitalni, da su predstavnici historijske škole po pravilu izbjegli da uđu u direktnu teorijsku konfrontaciju sa njima.

Pošto se socijalizam razvio od utopije do nauke i pošto su važna zapažanja engleskih klasika bila izložena novom teorijskom kvalitetu u nizu marksističke političke ekonomije sa odgovarajućim socio-političkim zaključcima sa pozicija proletarijata, problem se za mlađe predstavnike historijske škole ogledao u raspravi o naučnom socijalizmu. U međuvremenu je (1848) izbila revolucija. Izašao je Komunistički manifest, i radnički pokret je jačao sve više. Prva internacionala je osnovana 1864. i poslije razvoja obrazovnih radničkih klubova, osnovana je Socijaldemokratska partija Njemačke 1869. Povezano sa ovim događajima, među kojima je takođe i publikovanje radova »Prilog kritici političke ekonomije« (1859) i »Kapital« (1867), marksizam je sve više osvajao put kao pogled na život radničke klase. Mlađa historijska škola, suočena sa ovim, bila je bespomoćna. Napor nekih njenih predstavnika da zaustave razvoj rad-

⁴ Friedrich Engels smatra u predgovoru drugom tomu „Kapitala“ sledeće: „Čitav Ovenov komunizam, ukoliko istupa ekonomsko-polemički, oslanja se na Rikarda“ (Marx/Engels, Werke, Bd. 24, Dietz Verlag Berlin 1963. S. 20).

ničkog pokreta osnivanjem »Kluba za socijalnu politiku« i ulazeći u sferu socijalnih prava i socijalnih reformi (tzv. akademski socijalizam) pokazuje njihovu odbrambenu poziciju. U isto vrijeme, kapitalizam slobodne konkurencije dostigao je svoj vrhunac, posebno u Centralnoj Evropi. Zbog ovoga su neki ekonomski problemi postali važni za buržoaziju. Oni su bili povezani sa odgovorom na pitanje mehanizma tržišta, mehanizma cijena i konkurencije, ekonomskog buma i kriza, liberalizma i protekcionizma itd. Kako istorijska škola nije ponudila odgovor i stvarnu političku alternativu kao opozit naučnom socijalizmu i kako se plašila direktne rasprave oko teorijskog programa marksizma i njegovih izvora a, uz to, nije uspjela da odgovori ni na jedno teorijsko pitanje koje je sada interesovalo buržoaziju, dijelovi vladajuće klase koji su radili u ovoj oblasti shvatili su da je ekonomska teorija bankrotirala.

Teorija marginalne profitabilnosti, nastala nezavisno u tri evropske zemlje na početku sedamdesetih godina prošlog vijeka, mogla je samo na ovoj osnovi dobiti važan uticaj i postati vodeći ekonomski program buržoazije u toku kratkog vremenskog perioda. Ta je teorija pokušala da odgovori na nova pitanja konkurentskog kapitalizma u skladu sa teorijskim i ekonomsko-političkim interesom kapitala, a to je bilo moguće samo na vulgaran ekonomski način uz direktnu teorijsku raspravu o radnoj teoriji vrijednosti (Bem-Baverk). U isto vrijeme sa njim je povezano i apsolutno odbacivanje engleske klasike⁵. Posebno subjektivna teorija vrijednosti, izražena u teoriji marginalne profitabilnosti, obavezala je sve njene predstavnike da zauzmu potpuno suprotnu poziciju prema teorijskom programu Smita i Rikarda, što je bio dodatak raspravi o marksizmu. U početku se buržoaska ekonomija pozivala neposredno na Smita i Rikarda, dok je kasnije ignorisala cjelokupno teorijsko mišljenje. Osnova za potpuno teorijsko odbacivanje buržoaske klasike i razradu kontraargumenata bila je teorija marginalne profitabilnosti. Od tada pa zadugo ova je pozicija predstavljala vodeće stanovište buržoaske političke ekonomije, puno teorijskih principa marginalne teorije.

Striktno odbacivanje Smita i Rikarda nastavilo se i poslije pojave imperijalizma i razvoja državnog monopolističkog kapitalizma, a, takođe, i odgovarajućeg teorijskog programa buržoaske političke ekonomije u vidu kejnzijanske škole. Kejnz je pisao u pismu Dž. B. Šou 1. januara 1935. da bi bilo moguće »opovrgnuti Rikardo-Marksovu teoriju njegovom (tj. Kejnzovom — prim. prev.) teorijom«.

Društveni razlozi koji su ovo usloveli sastojali su se, prije svega, u činjenici što od pojave Sovjetskog Saveza svaka politika protiv marksizma-lenjinizma i svega što je bilo povezano sa njim treba, posmatrajući svaku stvar sa buržoaske pozicije, da negira

⁵ Vgl. R. Hilferding, *Böhm-Bawerks Marx-Kritik*, Wien 1904; N. Bocharin, *Die Politisch Ökonomie des Rentners*, Wien-Berlin 1926.

svaku stvarnu vezu sa marksizmom-lenjinizmom. Teorijsko-istorijski razlozi ogleдали su se u činjenici što, od perioda Gustava Kasela buržoaska političko-ekonomska misao može biti bez bilo kakve teorije vrijednosti (za razliku od teorije marginalne profitabilnosti), i zbog toga ona odbacuje teoriju radne vrijednosti, ne samo kao pogrešnu teoriju već uopšte, kao suvišnu.

Ova polemika protiv Smita i Rikarda, pokrenuta od teoretičara monopolističke regulacije, bila je sada kompletirana revalorizacijom Maltusa. Prema tome, problem je u dodatnom pravdanju Maltusovog zakona stanovništva, pozivajući se na tzv. bum stanovništva (population boom). Ali, prije svega, Maltusov program je istican kao realniji i kao bolja klasična teorija nego što su to bile Smitova i Rikardova.

Ne iznenađuje što je Kejnz rekao sa žaljenjem: »Da je Maltus bio osnivač (ekonomije — prim. prev.) a ne Rikardo, čije je stvaralaštvo bilo osnova za ekonomiju 19. vijeka, koliko bi današnji svijet bio mudriji i bogatiji.«⁶. Ovakvo Kejnzovo držanje rezultat je činjenice što, prema Maltusu, potrošnja neproaktivnih slojeva rješava problem realizacije i što, po teoretičarima regulacije u državnom monopolističkom kapitalizmu, stalno povećavanje tražnje u sektoru neproaktivne potrošnje čini dio njihovih programa reprodukcije.

Ideje Smita i Rikarda još uvijek su dominantne u buržoaskoj ekonomskoj literaturi. Ali vrlo često se danas čini napor da se razvije nova argumentacija. To je, napomenimo, stvar traženja novih argumenata a ne stvar novog odnosa prema Smitu i Rikardu! Postoje dva razloga za ove napore. U vezi sa ekonomsko-političkom raspravom između političkih partija, posebno prije opštih izbora, razlike se između neokejnizjanizma i neoklasičara javljaju oko problema očuvanja i planiranja tzv. slobodnog tržišnog sistema. Možemo dodati da je dvjestogodišnjica pojave glavnog Smitovog djela bila prilika da se oda počast Adamu Smitu kao »praocu sistema slobodnog tržišta«, da se objasni razvoj kapitalizma, uz pomoć »nevidljive ruke« (invisible hand) Adama Smita i da se na taj način »udalji« Adam Smit od Marksa⁷.

Drugo, razvoj socijalističkog svjetskog sistema sve je uspješniji, ne samo u praksi već je, takođe, intelektualna snaga marksizma-lenjinizma dovela do njegovog povećanog međunarodnog uticaja. Sve je više ljudi koji dolaze iz redova inteligencije mladih ljudi, radnog naroda, koji su zainteresovani za društveni razvoj i koji čitaju marksističko-lenjinističku literaturu. Raniji jedinstveni argumenti o marksizmu postaju sada manje efikasni. Činjenica je da marksizam-lenjinizam nije neprijatelj ni azijske niti ruske kulture, da je izrastao, postepeno se razvio i produžio najbolje inte-

⁶ Zitiert nach: R. L. Meek, Marx und Engels über Malthus, Akademie-Verlag Berlin 1956. S. 45.

⁷ Vgl. H. C. Recktenwald, Würdigung des Werkes, in: Adam Smith, Der Wohlstand der Nationen, München 1974.

lektualne tradicije ljudskog roda i sjedinio se sa opštom društvenom svijesću, iako su buržoaski i revizionistički autori, koji su dalekovidiji, pokušali da razdvoje neke od ovih kulturnih, naučnih i istorijskih tradicionalnih pravaca od njihove kontinuelnosti izražene u marksizmu, da ih interpretiraju na drugi, pozitivan način, te da ih okarakterišu kao izvor naučne misli danas, ali, tako reći, u suprotnosti sa marksizmom.

Takav pokušaj može bit primijećen, npr. u izjavi Marka Bloka u kojoj on nastoji pokazati radeći na tezama o Šumpeteru⁸, da je teorija vrijednosti Adama Smita ograničena na traženje fiksne veličine vrijednosti i zbog toga Smitova teorija nije potpuna teorija radne vrijednosti⁹. Slična argumentacija može se naći u radovima Holandera¹⁰. Takođe, postoji puno pokušaja da se Adam Smit predstavi kao osnivač teorije faktora proizvodnje, na što se Peter Tal poziva u svom odličnom razumijevanju Adama Smita¹¹. Ovo izolovanje Adama Smita iz tradicionalne linije Smit — Rikardo — Marks, i određivanje njega kao prethodnika teorije faktora proizvodnje i teorije marginalne profitabilnosti nalazi se u radovima Šumpetera i Stavenhoga, kao i u radovima Rektenvalda i Rima¹².

Ali, takođe, u vezi sa Davidom Rikardom Mark Blok pokušava da stvori sintezu sa modernom buržoaskom političkom ekonomijom. On naglašava Rikardove kritičke primjedbe koje su bile usmjerene na teoriju vrijednosti Adama Smita. Prije svega, on interpretira Rikarda najviše kao kritičara, umjesto rodonačelnika teorije radne vrijednosti, i predstavlja ga kao modelskog teoretičara koji je upotrijebio teoriju radne vrijednosti kao »aproksimativni napredak« (»approximate advances«) i »olakšicu za razvoj svog modela« (»easiness expedient during the development of his model«)¹³. Osnova je za ovakvu ocjenu pogrešna upotreba Rikarda i njegovog naučnog metoda apstrakcije, kao teorijsko-istorijski alibi za konstrukcije modernih modela. Neproračunljivo, Mark Blok sumira: »Mi smo morali zamijeniti njegovu (tj. Rikardovu — prim. N. M.) detaljnu numeričku argumentaciju elegantnim geometrijskim meto-

⁸ Vgl. J. A. Schumpeter, *History of Economic Analysis*, New York 1955. S. 189.

⁹ Vgl. M. Blaug, *Systematische Theoriegeschichte der Ökonomie*, Bd. 1, München 1971. S. 113.

¹⁰ Vgl. S. Hollander, *The Economics of Adam Smith*, Toronto-Buffalo 1973. S. 117.

¹¹ P. Thal, *Adam Smith' „Reichtum der Nationen“ — 200 Jahre im Meinungsstreit ökonomischer Theorienbildung*, U: 200 Jahre Adam Smith' „Reichtum der Nationen“, Internationales Kolloquium in Halle 1975, Akademie-Verlag Berlin 1976.

¹² J. A. Schumpeter, *History of Economic Analysis*, New York 1955. S. 188; G. Stavenhagen, *Geschichte der Wirtschaftstheorie*, 2. Aufl., Göttingen 1957. S. 48, vgl. auch 4. Aufl., Göttingen 1957. S. 48, vgl. auch 4. Aufl., Göttingen 1969. S. 120; H. C. Rektenwald, *Würdigung des Werkes*, in: *Adam Smith, Der Wohlstand der Nationen*, München 1974. S. LIF; J. H. Rima, *Development of*

¹³ M. Blaug, a. a. O., S. 186.

dama, ali mi još uvijek upotrebljavamo način mišljenja koji se bazira na Rikardu. Mi dugujemo jedan od najimpresivnijih modela u cijeloj historiji ekonomske teorije Rikardovoj sposobnosti radikalne apstrakcije¹⁴. Ovaj pogrešni sud o Rikardovoj teoriji kao o teoriji apstraktnog modela možemo naći i u radovima Pola Samuelsona, ali suprotno Bloku: »Rikardo je stvorio najapstraktnije teorije«¹⁵.

Pjero Srafa nastoji da otkrije novu vezu sa Rikardom na različiti ali još impresivniji način. Njegova publikacija »Robna proizvodnja sredstvima u obliku roba« (Merchandize production by means of goods)¹⁶ ostaje kao glavni rad neorikardijanaca. Srafa se čak poziva na Rikardov metod i stavlja teoriju vrijednosti ponovo u centar. Ali, uglavnom, on se posvećuje problemima vrijednost-cijena i ponovo iznosi transformacioni problem, koji je bio upotrijebljen od strane Bortkijeviča, takođe u raspravi sa Marksom. On traži soluciju praveći izvjesnu kvantifikaciju sadašnje vrijednosti »jedinstven kvalitet«, »jedinica robne proizvodnje« (uniform quality, mechanidze unit) kao standard. Zbog toga se on povlači iz sfere vrijednosti rada¹⁷. Na jednoj strani, on uzima profit kao višak iznad proizvedenih sredstava za život društva, i, na drugoj strani, izvodi profit iz »nadnica«¹⁸.

U Srafinim radovima vrijednost se ne pojavljuje kao odnos između robnih proizvođača, nego kao kvantitet upotrijebljenih vrijednosti i izvjesne energije, koji rezultira iz tehnoloških uslova »metoda proizvodnje« (method of production) u određenom vremenu. Prema ovome, profit se, takođe, ne pojavljuje u njegovoj društveno-ekonomskoj funkciji nego samo kao tehnološki određena proporcija između troškova, cijena i nadnica. Uprkos Srafinom izrazitom neslaganju sa buržoaskom političkom ekonomijom, odbacivanjem Rikarda i pogrešnim tumačenjima Smita, doveo je sebe na isti put i učinio prihvatljivom Rikardovu teoriju za modernu buržoasku političku ekonomiju, tehnološko-funkcionalističkim iskrivljavanjem Rikarda. Na taj način on izbjegava da shvati Marksovo poimanje Rikarda što je urodilo čudnim posljedicama. Nova interpretacija Rikarda učinjena na ovaj način omogućila je njegovu revalorizaciju sa stanovišta moderne buržoaske političke ekonomije. Istorijska naučna linija Rikardo — Marks — Lenjin, te do moderne marksističko-lenjinističke političke ekonomije prekinula je teorijsko poimanje, i dalje razvijanje Rikardove teorije od strane Marksa, ignorisano je, čime je marksistička politička ekonomija odstranjena iz ekonomskih analiza i teorija.

¹⁴ M. Blaug, a. a. O., S. 253—254.

¹⁵ P. A. Samuelson, Volkswirtschaftslehre, 2. Aufl. Bund Verlag, Köln Deutz 1955. S. 12.

¹⁶ P. Sraffa, Varenproduktion mittels Waren, Akademik-Verlan Berlin 1968.

¹⁷ P. Sraffa, a. a. O., S. 21—22 vol. auch S. 39 ff.

¹⁸ P. Sraffa, a. a. O., S. 28 ff.

Nije samo opštepoznat način na koji su se Marks i Engels savršeno i potpuno koristili radnjama Smita i Rikarda. Isto tako moderna marksističko-lenjinistička politička ekonomija smatra Smita i Rikarda ne samo istorijski interesantnim izvorima marksizma već se koristi njihovim najvažnijim teorijskim zapažanjima kao dijelovima moderne ekonomske nauke. Analize u glavnim radovima klasika političke ekonomije doprinose razumijevanju političke ekonomije koju je razvio Marks i njenih novih kvaliteta nastalih u periodu razvoja naučnog mišljenja. Marksističko-lenjinistička diskusija o različitim formama buržoaskog iskrivljavanja Smita i Rikarda produbljava znanje o ideološkim problemima i njihovoj rasprostranjenosti danas. U mnogim socijalističkim zemljama ponovo su se pojavili radovi klasika buržoaske političke ekonomije da bi imali neophodne originalne izvore za egzaktno naučno tretiranje ovih pitanja. Npr. Akademija nauka NDR publikovala je drugu ediciju Keneja, Rikarda, Smita i Sismondija i Sen-Simona, u posljednjih 20 godina. Nove edicije Gargota, Furijsa, Petija, Boagijbera, Ovena pripremili su engleski postrikardijanski ekonomisti. Veliko interesovanje marksističko-lenjinističkih ekonomista za ove izvore naučnog socijalizma postaje jasnije i zbog činjenice što je dvjestogodišnjica publikovanja glavnog rada Adama Smita obilježena u nekim zemljama (Sovjetskom Savezu, Jugoslaviji, NDR). Tim povodom izišli su međunarodni kolektivni radovi.¹⁹ Moderni tretman klasične buržoaske političke ekonomije od strane marksista dovodi do pitanja mogućih teorija za sadašnju izgradnju socijalističkih društava, počevši od pitanja njene odgovarajuće interpretacije, preko diskusije o buržoaskom iskrivljavanju. Evidentno je da se u oblasti političke ekonomije Smita i Rikarda, koju su produžili Marks, Engels i Lenjin, nastavlja put koji vodi u socijalizam.

Prof. Dr. Habil. HERBERT MEISSNER, Berlin, DDR

THE CLASSIC BOURGEOIS POLITICAL ECONOMY AS SOURCE OF MARXISM IN THE IDEOLOGICAL STRUGGLE

S u m m a r y

The classic bourgeois political economy is, as we know, one of the three sources of Marxism. Its best scientific achievements have become part of the Marxist-Leninist political economy.

The relationship between bourgeois economic classics and Marxism has often been the subject-matter of the bourgeois economic theory and scientific history from the emergence of Marxism onwards. Thanks to changes in socio-economic conditions underlying the bourgeois attitude towards one of

¹⁹ Vgl. Adam Smith gestern und heute — 200 Jahre „Reichtum der Nationen“, herausgegeben von Peter Thal, Akademie-Verlag Berlin 1976.

the most important sources of Marxism-Leninism, there have changed also the concepts of the classical bourgeois political economy, which are to be found in the new economic literature. These concepts have changed thanks to the scientific maturity and political victory of Marxism, the transition of capitalism to imperialism and the universal crisis of capitalism.

Marx's theory is the continuation of the theory of the greatest minds in the field of philosophy, political economy and socialism. It is the legal heir of the highest achievements of mankind in the German philosophy, the English political economy and French socialism in the nineteenth century. The consistent way in which Marx and Engels have made use of the works of Smith and Ricardo is a matter of common knowledge. To the modern Marxist-Leninist political economy Smith and Ricardo are not only historically interesting sources of Marxism. Moreover, their most important theoretical observations have been incorporated into present-day economics. The analyses in the main writings of the classics of political economy help to understand better the political economy which had been developed by Marx as well as its new aspects which have developed in line with the scientific mode of reasoning. Marxist-Leninist discussions on the bourgeois distortion of Smith's and Ricardo's ideas highlight present-day ideological problems. The works of classical economists have been published again in many socialist countries, providing thus the inevitable original source for researches. For instance, the Academy of Sciences of the German Democratic Republic published the second edition of Quesnay, Ricardo, Smith, Sismondi and Saint-Simon. New editions of Turgot, Fourier, Petty, Boisguillebert, Owen have been prepared by contemporary English economists during the recent twenty years. The fact that the two hundredth anniversary of the publication of Adam Smith's most important work was celebrated in many countries (the Soviet Union, Yugoslavia, GDR) shows what an interest the Marxian-Leninist economists take in these sources of scientific socialism. International collective writings were published on this occasion, too. The present-day treatment of the classic bourgeois political economy by contemporary Marxian writers is important for the development of potential theories of the upbuilding of a contemporary socialist society. It is apparent that the political economy, starting from Smith and Ricardo, whose ideas have been developed by Marx, Engels and Lenin, passes ahead towards socialism.

Проф. Д-р габил. ГЕРБЕРТ МАЙССНЕР, Берлин, ГДР

КЛАССИЧЕСКАЯ БУРЖУАЗНАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЭКОНОМИЯ — ИСТОЧНИК МАРКСИЗМА (В ИДЕОЛОГИЧЕСКОЙ БОРЬБЕ)

Резюме

Как известно классическая буржуазная политическая экономия является одной из трех источников марксизма. Ее лучшие научные достижения сделались частью марксистско-ленинской политической экономии.

С появлением марксизма отношения между буржуазными экономическими классиками и марксизмом также как и определение специфических отношений с классической буржуазной экономией являются часто предметом буржуазной экономической теории и научной истории. В результате этого изменились и понятия классической буржуазной политической экономии, которые можно встретить в новейшей экономической литературе, что в свою очередь является результатом перемен в социальных и экономических условиях, которые являются основой для определения буржуазных отношений к одному из важнейших источников марксизма-ленинизма. Эти понятия изменились (из начальной формулировки) в результате научной зрелости и политической победы марксизма при переходе капитализма в империализм и универсального кризиса капитализма.

Теория Маркса „возникла как прямое продолжение теории“ крупнейших представителей философии, политической экономии и социализма... Она является законным наследником всего того лучшего, что человечество имеет в немецкой философии, английской политической экономии и французском социализме 19 века I“.

Не только известен способ молиои и современию трудов Смита и Рикардо Марксом и Энгельсом. Современная марксистско-ленинская политическая экономия считает Смита и Рикардо не только исторически интересными источниками марксизма, но и пользуется их важнейшими теоретическими замечаниями предложениями как часть современной экономической науки. Анализ в важнейших работах классиков политической экономии способствует лучшему пониманию политической экономии развитой Марксом и ее новых качеств, возникших в период развития научного мышления. Марксистско-ленинские дискуссии о различных формах буржуазного извращения учений Смита и Рикардо углубляют знание о идеологических проблемах и их современного распространения. Во многих социалистических странах снова появляются труды классиков бужуазной политической экономии вследствие необходимости использования оригинальных источников для точного научного толкования этих вопросов. Например А. Н. ГДР опубликовала второе издание Кенэ, Рикардо, Смита, Сисмонди, Сен-Симона. В течение последних лет (20-тилетний период) новые издания тургота Фурье, Босджильберта, Оуэна и в подготовке к печати находятся труды английских пострикардинских экономистов. Большой интерес марксистско-ленинских экономистов к этим источникам научного социализма подтверждает и что двухсотлетие со дня опубликования капитального труда Адама Смита отмечена в некоторых странах (Советском Союзо, Югославии, ГДР). Этот юбилей послужил поводом для издания международного коллективного труда. Современное толкование классической буржуазной политической экономии марксистами ведет к вопросу о возможности теорий для теперешнего строительства социалистического общества, начиная с вопроса ее соответствующего толкования посредством дискуссии о буржуазных извращениях. Очевидно, что в области политической экономии Смита и Рикардо, продолженной Марксом, Энгельсом и Лениным и лежит путь, ведущий к социализму.

